

Stvarnost, to je da *literatura ne postoji*. Postoji samo taj pogled upravljen pravo ispred sebe, taj nepomični pogled fanatika ili vozača autobusa. Vi kažete: literatura, roman, poezija, kao da se radilo o hramovima ili mostovima koji poseduju konačne oblike, utemeljene prema planovima, proučene, proračunate, promišljene. Ali čovek koji piše zna dobro da pravila nema i da su crteži nevidljivi. Čovek koji piše sledi cestu koju ne poznaje, prema kretanju čiji gospodar nije. On ne gleda nazad. On putuje veoma brzo kroz prostor moguće misli, ne poznajući granice. On ne određuje položaj. Nema za to ni vremena, ni sredstava. Kako bi on mogao znati šta stvarno čini, kada su njegove reči u prednosti za hiljadu godina, i deset hiljada kilometara, nad njegovim mehanizmom za analize?

Razmaci unutar govora su beskonačni jer nikada ne poznaju meru dijametra ovog kruga. Mrzim pitanja, jer su u zakašnjenju od nekoliko stoleća. Ona su spora, ona bez prestanka hoće da ocrtavaju nove konačne figure. Mrzim pitanja koja su lešinari mudrosti, uvek u traganju za novim lešinama koje će da okruže. Pitanja hoće da rasvetljavaju: ali njihove sićušne svetiljke ne probijaju noć, a za to vreme je pisanje, kao munja, već obasjalo prostore koje će, trebati prepoznavati, polako, generacija za generacijom.

Misao se upušta u avanturu. Ona lomi i razara, potom čini da izbijaju drugi oblici. Čovek koji piše ne piše samo rečima. Sve mu je dobro da bi išao napred. On piše brojkama, hemijskim formulama, algebarskim jednačinama, molekularnim strukturama. Da je pisao samo rečima, olovkom sa crnim vrhom i listom belog papira, to bi zaista bilo lako. Znalo bi se kuda ide. Pogled bi ispitivao taj crtež s pravilnim kovilacima i možda bi se tada videlo kako se javlja rešenje, lice skriveno u krošnji drveta, zlatni broj ili direktna putanja do riznice. Ali čovek koji piše ne piše samo rečima. Njegova ruka se pomera po papiru, ona ucrtava male brazde. Ali njegova ruka je samo seizmograf koji registruje podrhtavanja što su došla iz daleka, a pisanje je samo oznaka.

Da je čovek koji piše bio sposoban samo za literaturu, to ne bi bilo vredno truda da se o njemu govori. Da je on bio samo jedna tačka između tolikih drugih u programu cirkuskog spektakla, žongler, lakrdijaš, koji zna da nagna na smeh, plač ili razmišljanje, ne bi bilo vredno truda da ga se voli ili da ga se mrzi. Da je reč bila samo šum, sličan drugim šumovima, šum u koncertu šumova, ona ne bi bila vredna truda da je napišemo. Da je misao bila jedino pitanje, usred koncerta ostalih pitanja, ona ne bi bila vredna truda da za nju izmišljamo govor.

Onaj koji piše, piše sa ostalima. Za njega sloboda ne postoji. On nema sudija, to je istina. Nije podčinjen nijednom zakonu. Nijedna analiza nema moći nad onim što on radi. Ali postoji tajno pismo. Znaci koje on odašilje svojom rukom jesu znaci ovoga tajnog pisma. Sve se dešava kao da svakodnevni govor, razgovetni, govor, nije bio dovoljan. Potrebno je bilo nešto detaljnije, nešto potajnije. Reči-oči, reči-noževi, reči za pobeđivanje i za ubijanje, reči za željenje i volenje, ali, pri svemu tome, reči govora. Učeci ovaj govor, usvajajući to tajno pismo, čovek koji piše pomućuje svoju nezavisnost. On se potvrđuje poričući sebe u gomili. Ma kakvo da je tajno pismo koje je on izabrao, ono je u vezi sa komunikacijom, sa sporazumevanjem. Zbog toga on i piše rečima, a ne energetskim pokretima ili nervnim vibracijama. Ono je, isto tako, njegovo prokletstvo: čim je izabrao to tajno pismo (no, da li ga je samo izabrao?), on je prihvatio i da granice postoje.

Sve je tajno pismo. Sve što je stvoreno, sve što je uskladenost, sve što govori pokazuje putokaze i oznake koji usmeravaju njegov put. Valja, dakle, bez prestanka učiniti nove govore, otkrivati nove tragove. Nauke imaju svoje znake. Istorija, etnologija, filozofija, a, isto tako, igra, slikarstvo, muzika, arhitektura, grnčarstvo. Postoji onoliko tajnih pisama koliko i civilizacija, klasa, pojedinaca. Prokletstvo što sam zatočenik, ali kakva zadiv-

ljeost! Svaki trenutak otkriva neki nov znak, istrnut iz nekog govora, a koji mogu da prisvojim. Sve pljačkam: matematiku, sociologiju, psihologiju, psihoanalizu, elektroniku, kinematografiju. Znake koje sam ukrao nisam i uništavao. Oni će da posluže za utemeljavanje moga sopstvenog tajnog pisma, oni će da produže moju cestu za nekoliko kilometara. Povećao sam svoje područje. Svaka nova mogućnost jeste napredovanje ka beskonačnom, ka prostoru možda apsolutno otvorenom jednog dana.

Ne radi se više o tome da se pišu romani. Ne radi se više o tome da se postave na komade papira rečenice koje prolaze kroz sećanje, brza brazdanja reči-raketa odvojenih od svojih omotača; šljaka, prašina, asteroidi, blistava i zaludna nasprikanja. Ne radi se više o tome da se napiše, na primer,

*Luna je opora
Nebo se oseća na duvan*

ili svejedno šta ove vrste. Čemu nastojati da se ubija stvarnost sa malo više stvarnosti? Nema li toga dovoljno, i ovako, oko mene? Toliko stvari glupih, i lepih, i ništavnih, i moćnih, i čarobnih? Jedan marmor više, pojedinačni marmor. Glas nepoznatog koji izbacuje svoje rečenice, a niko ne sluša.

Onaj koji piše, nagnut nad stolom od plastične materije, usred kafanske galame, hteo bi da nauči sve nepoznate jezike, hteo bi da upozna mnoga tajna pisma, kako bi odgonetnuo ono što svet zaista piše sa svojih milion pera. On ispisuje na ravnim površinama, na nebu, na zemlji, pod vodom, mnoštvo svojih arabeski. Neobična je to priča koju nam on ispreda, ali mi je ne shvatamo. Ne posedujemo dovoljno rečnika da bismo razumeli ono što se govori svakog dana.

Nema više vremena za pitanja postavljena jedinom glasu literature. Svi govori neće biti prekomerni da bi se shvatilo. Ono što je potrebno, to je odgonetnuti sva tajna pisma, istražiti sve puteve labirinta, proučiti sve panoe-pokazatelje. Posvuda oko mene jesu obredi. Hoću da upoznam mitove i legende modernih gradova, hoću, konačno, da upoznam svoju istoriju.

Hoću takođe da razumevam govore koji nemaju reči, one koji izlaze iz motora u kolima, one koji izlaze iz zgrada sa petnaest spratova, one koji izlaze iz fabrike, gradilišta i luka. Hoću da istražujem i ova polja bitke. Misao nije rođena od jednog jedinog čoveka ili jedne jedine žene. Misao se kreće svuda, ona ima mnogo oblika i znakova. Danas počinje istinska studija, ona koja zasluguje da se prestane neko vreme gledati prizor mora ili slušati neobične i beznačajne reči koje oklevajući prelaze preko usana mlade devojkice.

Naučiti tajna pisma, odgonetnuti svet: čovek koji piše održava stvarno na vrhu svojega pogleda, on nastoji da ga sačuva u svojoj krhkoj hipnozi. Ako trenutak okrene oči, sve će možda da se sruči. To je ta tajna pisanja: postoji tajno pismo, postoji dakle rat. Nema potrebe za tajnim pismom bez prisustva, negde, neke stvarne opasnosti, stalne, opasnosti koja zahteva da se sakriva ono što se hoće da izrazi umesto da to razlašavamo. U koncertu šumova, čovek koji piše jeste jedini koji poznaje tu opasnost, koji je odmerava bez iluzije. Pred njim, bez prestanka prisutan, bezdan praznine koji preti ljudskoj misli, pod obiljem i lepptom građevina. Tada, svojim rečima, on nastoji da ucrtta put koji vodi tamo gde rata više nema, on održava na rastojanju dva tečna zida nesvesnosti. On hoće da dešifruje tajne pre nego što bude previše kasno. On čupa reči iz nerazumljivog, jednu po jednu, predlaže rešetke. Polako, on vidi kako se pojavljuju tragovi obreda, on ponovo sastavlja, slog po slog, dugačku rečenicu koju je izgovorio svet.

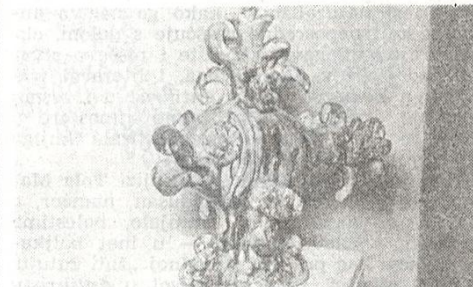
Sve ovo — on to čini ne znajući ni kako ni zašto, sa strahom, sa radozalošću, sa umorom, a njegova ruka koja drži olovku sa crnim vrhom podrhtava u vodoravnim linijama preko listova hartije, registrujući bez sumnje pokrete kontinenata.

U to vreme, još uvek je bilo pisaca.

Preveli s francuskog:
G. Stojković-Badnjarević
A. Badnjarević

BÖNDÖR PÁL

objektivne pesme

Adžić Dragoljub: FLORA I FAUNA
— keramoplastika

OBJEKTIVNE PESME

što kraće
što surovije

1. koračnica
već je elegija
u brzini
pod kacigom

reč usne rane
negda bojni pev
2. mesto
može
biti makar izmišljeno
žitom zasejano
sprud trena
oko nas
uvek
nedovršivost
što ipak
ostaje
jeste uzbuđenje
ali
tek gužvati znam
iskidati
svoje na papir
crlane pokrete
3. li
znaš
moj posao
muka je krajnosti
sabite
fiksne
ideje pomoćnog izlaza
nema

USPOMENA I ODLUKA

Bilo ili biće
— na domet kamenom
zbivanje.
Spomeni bumerang
vrati se
— udari čak!
Što je prošlo
(osvrneš se)
pred tobom je
što će biti —
za sobom ne vidiš!

Ostaje odluka.

Prevod sa mađarskog: Judita Salgo